

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Ioan Sămpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu și Dr. Alexandru Rusu.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Blaj— Balázsfalva.</p>
--	--	--

„Vrem o credință“.

Pe urma articolului cu acest titlu al poetului Goga, s'a accentuat de multeori, cu însuflețire și cu pătrundere ageră, însemnătatea credinței, cea mai puternică forță motrice a vieții, a înaintării și a înălțării noastre morale și culturale. Accentuarea aceasta mai apăsată a fost necesară pentru toți fiii neamului nostru și în special pentru cărturăria noastră, molipsită în mare parte de epidemia „luminii moderne“, a „minții emancipate“, a „științei exacte“ șcl. titulaturi eufoniste ale necredinței.

„În umbra crucii de pe Golgota, semnul iubirii desinteresate, s'au dezvoltat popoarele germane la ceea ce sunt astăzi“. Așa mărturisîă, cu capul descoperit, în apropierea Calvarului, împăratul protestant Wilhelm II al Germaniei, la 31 Octombrie 1898. Ce clasică apologie pentru credința închinătorilor crucii! Și cu câtă dreptate putem recunoaște noi, că tot ce avem și ce suntem, ca neam, avem de a mulțămî *credinței* peste fire a înaintașilor noștri și a turmei conduse de ei, atragerii cătră „semnul dragostii desinteresate“ cătră crucea de pe Golgota, care, dragoste, izvorită din credința în Dumnezeu, cel ce „așa a *iubit* lumea“ ... și în Fiul său care din iubire s'a făcut eroul

Tragediei Calvarului, a turnat pe buzele unuia cuvinte de aur și de balzam pentru ai săi, de ocară și de înfruntare pentru asupritori, i-a pus în mână toiagul de pribegie, și i-a dat curajul de-a bate la ușile stăpânilor ca să stoarcă ceva ușurare pentru Românii săi iubiți; credința aceea a îndemnat pe altul să se lipsească pe sine de toate bucuriile vieții, ca să poată clădi lăcașuri de lumină și să poată da hrană sufletească în acele lăcașuri; credința a inspirat pe alții, zeci și sute, poate și mii, să dea piept cu greutățile vieții, să lupte în mizerie, să nesocotească dejosirea și disprețul, cu nădejdea că cel puțin nepoții se vor putea smulge din starea de umilire, de rușine și de durere; credința a fost și este Cheruvimul ce ne apără pe toți, care ne lămurește, cum de nu ne-am nimicit.

Dar credința aceasta în multe suflete, mai ales de ale cărturarilor noștri, e în agonie, dacă nu chiar moartă. Cu prilejul încheierii anului școl. la gimnaziul din Brașov s'au spus vorbe grele despre unii din oare care clasă a intelectualilor noștri, s'a spus că sunt mai neumani față de frații de un sânge avizați la învățătura lor, decât colegii lor străini. Cuvinte grele, dar dureros de adevărate și zilnic adevărate prin repetare deasă, aproape generală. Sistemul de jupuire practizat din lăcomie nesăbuită eschide orice îndoială față de teza, că în inima respectivilor s'a stins credința străbună cu totul, și exemplul acestora îl urmează masele pornite pe calea de a-și pierde credința ocrotitoare. De aceea ne-a venit la timp nu se putea mai potrivit, oftatul de sărbătoare al poetului: „Vrem o credință“, asupra căruia credem că trebuie să stăruim cât mai des.

Vrem o credință, care înlătură certele, vindecă „boala românească“ — cuvinte neuitate ale regretatului I. Vulcan —, stirpește invidia, pizma națională, potot-

lește lăcomia, care caută îndestulirea în materie, împacă ura și dușmăniile, pedeca atâtor pași necesari spre progres. Vrem o credință, propovăduită de preoți cu vorba și cu fapta, atât de evident, cât și cei mai mari răuvoitori să nu le poată atribui păcate și nelegiuri, să nu le poată zice: „sare împușcată“ și „candelă stinsă“! Vrem o credință conștientă, lăuntrică, vie, care să întărească sufletul țărânilor noastre pentru a-și purta crucea vieții cu răbdare, îndestulându-se cu puțin, iubindu-și patria, stropind brazda cu sudori și rămânând în strânsă legătură cu casa Domnului, unde se concretisează credința sufletului său. Vrem o credință pentru clasa noastră de mijloc, căci avem convingerea, că clasa aceasta numai cu ajutorul credinței poate rămâne a noastră, între multele momeli și ispite, ce o încunjură.

Vrem o credință pentru cărturărirea noastră și mai ales pentru asta, care să-i prezinte religionea ca ceea ce este: soarele dreptății, lumina adevărului, impulsul faptelor bune, temelul moralității și îndestulirea dorințelor nobile, izvorul fericirii curate, iar nu ca o rătăcire, ignoranță, întunec, vechitură, cum o țin atâta și dintre ai noștri. Vrem o credință, care să silească pe inteligenții noștri a aprea lucrările externe ale religiunii după merit și așa să o recunoască de mama științei, de baza culturii, și de sprijinirea artelor, de cultivarea binelui, a nobilului și a frumosului, și față de biserica noastră să mărturisească, asemenea împăratului acelaia germân, *mutatis mutandis*, că sub influența *credinței* am ajuns ce suntem azi. Vrem o credință, care să pună în mâna cărturarilor noștri codicele religiunii lui Hristos: Evanghelia, în care li-se vor descoperi adevăruri mai luminoase, știință mai lămurită, și, peste tot, îndemnuri de viață mai bună, mai demnă și mai desăvârșită, ca ceea

de până acum. Vrem o credință vie și statornică, nu o credință de zile mari. Vrem, ca cărturăria noastră să fie, nu să apară numai, credincioasă. Credința aceluia care pentru cadența versului și pentru înflorirea poeziei, recurge des la cuvintele din domeniul religiunii: mir, har, taină, patrafir, hirotonire, clopotniță, apostol, proroc, icoană ș. a., iar în proză, cu ocaziunea unei acțiuni religioase, se ferește a pomeni numele lui Dumnezeu, nu e credința pe care o vrem noi, ori cât ar strigă: »Vrem o credință“.

Vrem o credință manifestată și în acte externe, o credință, care să lămurească cărturarilor noștri valoarea și frumseța ceremoniilor religioase, care să-i facă a crede și a mărturisi cu fapta, că sf. liturghie este jertfirea pentru păcatele noastre a aceluiaș Dumnezeu, care a fost răstignit pe muntele Calvarului. O credință, care să-i convingă pe toți, că a ascultă creștinește sf. liturghie e și mai nobil, și mai folositor, decât a azistă la cea mai măreață tragedie, ce s'a scris și s'a jucat cândva; că o bisericuță de lemn, unde câteva zeci și sute de țărani evlavioși ascultă sf. liturghie, unde maicele își închină odraslele Domnului vieții și a morții, unde copiii alătura de moșnegi îngenunchiază, gata de a se împărtăși cu preasfântul trup al Domnului, unde tinerii își joară credință și iubire, are efect mult mai mare pentru viața și binele comun decât salele teatrelor pompoase, tixite de lume doritoare de plăceri, unde de multeori se propagă risipa, lenea, luxul, desfrâul și alte păcate. O credință vrem, care să dea procesiunilor sacre însemnătate mai mare ca ori căruia conduct solemn, cu torțe, și să nu le socotească ca o pierdere de vreme.

Așa o credință vrem pentru toți fiii bisericii noastre; în timpul de față o urgităm însă mai ales pentru cărturăria noastră. O credință, care mănecă dela

Dumnezeu, cel ce s'a revelat pe sine, ale Cărui 10 porunci, decalogul, sunt condițiunea fundamentală a vieții nobile, demne și a culturii alese, înalte; o credință, care să reguleze vieța în consonanță deplină cu gravura celor 2 lespezi de piatră, consfințite de cuvintele Mântuitorului „nu am venit să stric Legea ci ca să o plinesc...”, iar greșelile, de cari nimeni nu e scutit, le spală cu apa rugăciunii cucernice și cu izopul celor 7 Taine, încredințate Bisericii lui Hristos.

Doamne ajută!

VASILE CERGHIZAN.

Mărunțișuri istorice.

II.

Teritoriul episcopiei Bălgradului dela început până la Unirea cu Roma.

Biserica Românilor din Ardeal și Ungaria a trecut în decursul veacurilor prin schimbări mari, schimbări, cari privesc de-o parte dogmele, iar de altă parte ritul, disciplina și organizația aceleia. Prin contactul cu calvinismul stăpânitor, prin propaganda și proselitismul principilor și a superintendenților, în biserica noastră se introduc o mulțime de învățături, legi și obiceiuri străine și în mare parte contrari spiritului bisericii ortodoxe. Aceeași soarte au avut-o episcopiile românești și în privința teritoriului. Jurisdicția vlădicilor, sau mai corect zis teritoriul supus jurisdicției lor, eră mai mare sau mai mic după cum eră mai mare sau mai mică și bunăvoința stăpânitorilor față de ei, pentrucă hotarele unei episcopii nu erau determinate de legile țării — și nu eră determinat nici numărul episcopilor — ci se schimbau după împrejurări.

În cele următoare voi arăta, pe scurt, schimbările prin cari a trecut teritoriul episcopiei românești a Bălgradului, dela început până la Unirea Românilor cu Biserica pravoslavnică a Romei.

Episcopia Bălgradului a fost o continuare — ca s'o numesc așa — a episcopiei Silvașului cum a fost și episcopia

Făgărașului continuarea episcopiei Bălgradului și episcopia Blajului, continuarea episcopiei Făgărașului. De aceea vom începe cu Eftimie, primul vlădică cunoscut al Silvașului.

Eftimie a fost denumit episcop prin diploma lui Ștefan Báthori de dto 3 August 1572. Jurisdicția lui se estindea pretutindenea în țara Ardealului și părțile ungurești, „ubilibet in hoc regno Transylvaniae et partibus Hungariae ditioni nostrae subiectis“, zice diploma¹⁾. *Astfel dânsul aveà sub ascultarea sa pe toți Românii din Ardeal și Ungaria* cu excepția aceloră, despre cari zice deta din 1577 April 21 — 26, „că luminați fiind de Spiritul sfânt au îmbrățișat învățăturile calvine“, și cari au fost păstoriți dela 1566—82 de episcopii româno-calvini Gheorghie de Sângeorz, călugărul-vlădică Sava, de Paul și Mihail Tordași.

În 1574 se reînființază episcopia Vadului²⁾, și astfel *din teritorul episcopiei Silvașului se desfac comitatele Turda, Cluj, Dobâca și Solnocul interior*. În fruntea acestei episcopii e pus Eftimie iar în locul lui la Silvaș, cu reședința în mănăstirea Prislopului, e denumit, în 6 Iunie 1574, Cristofor, care aveà să fie păstorul sufletesc al tuturor Românilor ardeleni, cari mărturiseau credința grecească, afară de cei din comitatele amintite, cari aparțineau episcopiei Vadului³⁾. Tot atunci pare a fi fost scos de sub jurisdicția episcopiei Silvașului și Maramurașul (în diploma din 1572 se amintește ca supus păstoriei lui Eftimie), care și-a căpătat episcop propriu. Și într'adevăr într'o scrisoare alui Homonai din 1607 cetim, că mănăstirea Perilor înainte, pe timpul principilor de fericită aducere aminte, a fost reședința vlădicilor români⁴⁾.

Eftimie moare în 1576 și în locul lui e denumit Spiridon, care capătă jurisdicție și asupra comitatelor Crasna și Solnocul de mijloc, și astfel episcopia Silvașului, căreia îi erau supuși,

¹⁾ Analele Academiei române, seria II., tom. XXVII. p. 31.

²⁾ Episcopia Vadului a fost întemeiată la începutul veacului al XVII-lea, în satul cu același nume aparținător cetății Ciceului, care făcea parte din averile Voevozilor Moldovei. Primul episcop cunoscut al Vadului e Ilarion, pomenit în 1523. Vlădicia aceasta a fost destiințată, probabil, în 1566, când vlădica Gheorghie a îmbrățișat reforma, devenind astfel primul episcop al Românilor trecuți la calvinism. Cfr. documentele publicate de dl Iorga în volumul citat al Analelor Academiei române.

³⁾ Analele Academiei române vol. cit. p. 32 — 33.

⁴⁾ Cfr. articolul meu din „Cultura Creștină“ Nr. 4 p. 102.

la început, toți Români din Ardeal și Ungaria, în decurs de doi ani, dela 1574 — 76, pierde părțile nordice, și anume comitatele Turda, Cluj, Dobâca, Sotnocul interior și de mijloc, Crasna și Maramurășul.

O altă pierdere teritorială însemnată suferă episcopia Silvașului după moartea lui Ghenadie I. (1578 — 85), când districtul Făgărașului e scos de sub jurisdicția urmașului său Ion dela Prislop și supus jurisdicției prim-parohului reformat din Făgăraș¹⁾. Districtul acesta rămâne supus păstoririi calvinești a parohului din Făgăraș numai până în 4 Iunie 1595, când în urma tratatului încheiat în 20 Maiu al aceluiași an, Sigismund Báthori îl supune din nou jurisdicției episcopului român, dându-i dreptul de a-și putea face și în părțile acestea obicinuitele vizitațiuni canonice și de-a putea colecta taxa de un floren dela fiecare preot²⁾.

Pe timpul lui Ion dela Prislop se întâmplă unul dintre celea mai însemnate acte din trecutul bisericeii române ortodoxe din Ardeal. Mihaiu Viteazul edifică între 1595 — 99 în Alba-Iulia, cu voia aliatului său Sigismund Báthori, o mănăstire românească, închinată Sfintei Treimi. Ion dela Prislop își mută reședința aici și astfel cu el începe șirul episcopilor Bălgradului.

În groaznică anarhie sălbatecă, care a urmat după uciderea lui Mihaiu Viteazul, Ion dela Prislop a fost scos din mănăstirea românească, în care s'a așezat nobilul „răsboinic buclucaș și desfrânat“ Valerian Lubieniecki, un favorit al lui Basta și a rămas aici mult timp, împlinind funcții preoțești³⁾

Sub urmașul său, Teoctist, vlădicia Bălgradului perde, pe timp scurt, comitatul Aradului, în fruntea căruia a ajuns prin vitejia și serviciile sale, sârbul Sava. După moartea lui, comitatul acesta ajunge din nou sub jurisdicția episcopiei Bălgradului.

¹⁾ Pokoly József, Az erdélyi református egyház története, vol. II. Budapest, 1904, p. 171.

²⁾ Decretul se află întreg în traducere românească în Șincal, Cronica Românilor, la a. 1596. Un resumat mic latinesc în I. Hintz, Geschichte des Bisthums der griechisch nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen. Hermannstadt, 1850, p. 19.

³⁾ N. Iorga, Istoria bisericeii române, vol. I. Vălenii de Munte, 1908, p. 228.

La o dată necunoscută, sigur însă sub păstorirea lui Teoctist, vlădicia Bălgradului perde comitatul Bihorului și districtele Bistriței și Giurgiului și în schimb capătă comitatul Clujului. Lucrul acesta apare evident din diploma lui Gavril Bethlen din 21 Februar 1615, din care se vede, că la această dată deși eră episcop la Bălgrad Teofil de Prislop, totuși comitatele Turda, Cluj, Dobâca, Solnocul interior și de mijloc, Maramurășul, Crasna și *Bihorul* apoi districtele *Bistriței și Giurgiului nu aveau păstor*¹⁾.

Sub urmașul său, Teofil de Prislop, vlădicia Bălgradului ajunge din nou să stăpânească toate bisericile românești din Ardeal și Ungaria, afară poate de satul Voevodeni de pe Crișul Alb, care îmbrățișand calvinismul a fost scos prin diploma lui Sigismund Rákoczy de dto 15 Ianuar 1698, de sub jurisdicția vlădicului românesc. Teofil dela Prislop a fost denumit la început, în 1614, numai preste teritorul stăpânit și de Teoctist; în anul următor însă i-se adaug comitatele Turda, Dobâca, Solnocul interior și de mijloc, Maramurășul, Crasna, Bihorul și districtele Bistriței și Giurgiului²⁾.

Teritoriul episcopiei Bălgradului a fost redus în curând iarăși numai la comitatele sudice, iar peste celea de nord (Cluj, Dobâca, Solnocul interior și de mijloc, Crasna, Bihor, Maramurăș și districtul Chioarului) a fost denumit, la o dată necunoscută, Augustin, care trece apoi în Moldova. Un urmaș al lui a fost Eftimie numit de guvernatorul Ardealului Ștefan Bethlen și întărit de principile Gavrilă Bethlen, în 1 Iunie 1623, peste comitatele amintite, la cari se mai adauge Sătmarul și districtele Bistriței și Giurgiului³⁾. Durata stăpânirii lui Eftimie e necunoscută. După moartea lui comitatele nordice trec iarăși sub jurisdicția episcopiei Bălgradului, afară de Maramurășul supus în 12 Ianuar 1627 episcopului rutean dela Muncaciu, Ion Gregorovics⁴⁾. Sub urmașul său, Ilie Iorest, vlădicia Bălgradului perde comitatul Bihorului, în fruntea căruia a fost denumit, în 30 Septembrie 1641, episcopul româno-calvin Avram Burdanfalvi⁵⁾.

¹⁾ N. Dobrescu, Fragmente privitoare la istoria bisericii române, Budapesta, 1905, p. 19 și urm.

²⁾ Ibidem, p. 19 și urm.

³⁾ Dobrescu, o. cit. pp. 24 - 25.

⁴⁾ I. Basilovits, Brevis notitia foundationis Theodori Koriatovics, vol. I. Cassoviae, 1799, pp. 51 - 52.

⁵⁾ Dobrescu, o. cit. pp. 26 - 27.

Cea mai mare știrbire teritorială a suferit-o episcopia Bălgradului sub Simion Ștefan, urmașul lui Ilie Iorest. Ținuturi și comitate întregi au fost scoase de sub jurisdicția lui și supuse jurisdicției superintendentului calvin. Pe timpul lui, teritoriul acestei vladicii se reducea la comitatele: Alba, Crasna, Solnocul interior și de mijloc, Dobâca, Cluj, Turda, Târnava, districtele Chioarului, Bârsei și Bistriței apoi scaunele săcuesți și săsești, afară de Alămor, Orăștie, Hațeg, Hunedoara, Ilia, protopopiatul Crișului și trei protopopiate dir: Țara Oltului, cari erau supuse superintendentului calvin¹⁾.

În 1650 Simion Ștefan perde și comitatele Solnocul interior și de mijloc, Sătmar și districtul Chioarului, în fruntea cărora e pus Savul ca *sufragan* al episcopului din Bălgrad²⁾. În anul următor comitatele acestea sunt alăturate din nou la teritoriul episcopiei bălgradene.

Cu urcarea pe tronul arhieresc alui Sava Brancovici, episcopia Bălgradului recâștigă tot teritoriul pierdut sub Simion Ștefan, afară de Maramurășul rămas sub păstoria lui Mihail Molodiciu și afară de Țara Făgărașului, care eră pe timpul acesta proprietatea văduvei lui Gheorghe Rákoczy I., Susana Lorántfy, o presbiteriană energică, care o supune prim-parohului reformat din Făgăraș. Ajungând, după căderea Racoșeștilor, Acașiu Barsai principe al Ardealului, în fruntea Țării Făgărașului îl pune pe fratele său Andrei, iar prin diploma din 9 Ianuar 1659, preoții și bisericile românești trec iarăși sub păstoria vladicului românesc din Bălgrad³⁾, sub a cărui jurisdicție rămân până în 1662, când Mihail Apafi așază în acest district un episcop propriu pe Daniil, probabil acela, care s'a ispitit „a linge — cum zice dânsul — pe din afară pușinel Gramatica și Syntaxiul“ și a tradus *Indreptarea legii* (apărută în Târgoviște la 1652) „dă pe limba elinească pe limba proastă românească“⁴⁾ În același an principele estinde jurisdicția lui Sava Brancovici asupra Maramurășului, unde este primit de

¹⁾ Cipar, Archiv, pp. 628 — 32.

²⁾ Dobrescu, o. cit. pp. 31 — 33. Au deci dreptate, în parte, cei cari susțin că arhieriei Bălgradului au fost și metropoliți. Simion Ștefan a avut doi sufragani, pe Savul și pe urmașul lui în Maramurăș, Mihail Molodiciu.

³⁾ Diploma în Dobrescu, o. cit. p. 36 și urm.

⁴⁾ Bian—Hodoș, Bibliografia românească veche I, București, 1903, p. 192 — 93.

comitat în 28 Iulie 1). Stăpânirea Vlădicilor Bălgradului asupra Maramurăşului durează numai până în 1690, când în fruntea credincioşilor acestui comitat e aşezat Iosif Stoica.

Ţinutul Făgăraşului devine în 24 Septembrie 1663 proprietatea soţiei lui Mihail Apafi, Ana Bornemisa, care continuă opera Susanei Lorántfy. Daniil e depus şi districtul e supus din nou prim-parohului reformat din Făgăraş²⁾. Cu toate că Varlaam se intitulează în prefaţa „*Molitvelnicului*“ din 1689 „arhiepiscop şi mitropolit sfintei mitropolii a Bălgradului, al Vadului şi Silvaşului, al *Făgăraşului* şi Maramurăşului³⁾, cred, contrar celor susţinute altădată, că ţinutul Făgăraşului a trecut sub jurisdicţia vlădicilor Bălgradului abia pe timpul încercărilor de unire cu Biserica Romei. Şi într'adevăr în diploma din 1692 lui Teofil Szeremi i se dă dreptul de-a lua dela fiecare preot câte un floren pe an „excepta tamen terra Fogarasiensi⁴⁾).

Astfel Unirea cu Biserica Romei i-a aflat pe toţi Românii din Ardeal şi Ungaria, cu excepţia celor din Maramurăş, strănşi sub păstoria a celuiiaşi vlădică.

ZENOVE PÂCLIŞAN.

Renan şi Nietzsche.

— Corifeii culturii „moderne”. —

Obârşia curentului ştiinţific modern, care luptă pentru emanciparea omului cult de sub influinţa religiei şi a moralei creştine, este a se cercă în falşele învăţături de credinţă şi morală ale filosofilor din veacul trecut. Kant făcù încercări de a

¹⁾ Cziple Sándor, A maramarosí püspökség kérdése, p. 85, doc. XIX.

²⁾ Cfr. articolul meu din Nr. 9 al „Culturii Creştine“.

³⁾ Bian - Hodoş, Bibliografie I., p. 292. Antecesorul lui Varlaam a fost Szva Vestemeanul. Privitor la anii de păstoria ai acestuia, istoricii noştri aduceau până acum numai argumente indirecte (cfr. Bunea, Vechile episcopii, Blaj, 1902, p. 139 - 40 şi Iorga, Sate şi preoţi din Ardeal, Bucureşti, 1902 p. 346). O notiţă din Monumenta comitialia Regni Transylvaniae tom XVIII. p. 355 lămureşte lucrul deplin. Şerban Cantacuzino, Voevodul Munteniei, scrie cu dto 1 Septembrie 1685 principelui Ardealului, că auzind de moartea Vlădi.ului ales în anul trecut 1684 îi trimite un candidat învăţat şi vrednic, pe părintele Ieremie. Avem deci o probă directă că Sava Vestemeanul a păstoria a 1684 — 85.

⁴⁾ N. Nilles, Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis etc. Innsbruck, 1885, vol. I. p. 159.

întemeiă „religia rațiunii“ și a separă morala de religie; Renan și Nietzsche profesază principii noi de etică, fiindcă ei învățăturile moralei creștine le află inferioare și nepotrivite pentru omul cult modern.

Influența binefăcătoare a religiei creștine asupra dezvoltării vieții culturale este necontestabilă, iar principiile moralei creștine s'au adeverit ca cele mai potrivite pentru formarea caracterelor desăvârșite. Cu toate aceste învățăturile bolnăvicioase ale reformatorilor de morală: Renan și Nietzsche încep a prinde rădăcini și a-și câștiga aderenți și în societatea noastră cu cultură modernă. Pentru a preveni răul acesta am aflat de bine a prezentă aderenților curentului modern, la lumina adevărului, falșitatea învățăturilor despre religie și morală, profesate de „profeții mincinoși“ ai veacului trecut — cum se pot numi, după cuvintele Apostolului, cu tot dreptul Renan și Nietzsche. Privind vieața sufletească a societății moderne, observăm o degenerare dezastroasă a sentimentului religios-moral. Sunt mulți oameni inteligenți, cari din vieața lor proprie pot cunoaște roadele bune ale moralei creștine și din discuțiile asupra raportului dintre credință și știință, singuri s'au putut convinge despre adevărul și folosul învățăturilor credinții, și cu toate acestea se lasă influințați de spiritul seducător al eticei moderne. Învățăturile etice falșe — însă mult pronunțate — profesate de Renan și Nietzsche, seduc foarte ușor pe cei dornici de fantasmagorii și mărire personală, cari apoi lucră într'acolo, ca contrastul dintre virtuți și greșeli să dispară tot mai tare, așa că de multe ori scăderile sunt preamărite, iar virtuțile sunt batjocurite de profesioniștii eticei moderne.

Inspiratorii eticei moderne sunt Renan și Nietzsche, cari morala creștină o consideră inferioară și ca un servilism pentru omul cult, și de aceea profesază principii de creștere „aristocratice și ateiste“, cari duc la subminarea vieții morale și sociale, iar nu la desăvârșire sufletească. Aceasta o vedesc atât principiile contrazicătoare, cât și ideile etice nerealizabile, profesate de Renan și Nietzsche.

Renan foarte nimerit își caracterizează toată etică sa filozofică prin cuvintele sale ultime: „*L'affirmation c'est la contradiction*“.

De fapt ceea ce afirmă în cartea sa „*Les Origines du Christianisme*“ despre asociabilitatea sentimentului religios și libertatea intelectuală — o neagă în: „*L'avenir de la science*“

și prevestește triumful științei față de religie, care în viitor va cedă științei rolul conducător pe toate terenele vieții sociale.

Renan neagă cunoștința celor supranaturale și concede numai siguranța științei pozitive; recunoaște însă, că știința pozitivă nu poate deslegă problemele veșnice, cari au preocupat și neliniștesc într-una mintea scrutătoare: De unde suntem și unde mergem? Ce e rostul și scopul moral al vieții omenești? De ce atâta suferință în lume și ce va fi dincolo de mormânt?

Renan problemele aceste le numește misterii, cărora nu se poate da nici când deslușire lămurită; după părerea lui nici nu avem lipsă de aceasta, fiindcă „Dumnezeu este numai o categorie a unei idei supreme și asemenea categorie este și nemurirea sufletului“. Precum vedem și Renan bate calea romanticilor religionari, cari din încurcăturile și contrazicerile învățăturilor profesate, vreau să scape cu inventarea câtorva „numiri abstracte“, cum sunt: „Monadele“ lui Leibnitz, „Imperativul categoric“ alui Kant, „Voința“ lui Schopenhauer sau „Necunoscutul fatal“ alui Spencer.

Greșite sunt ideile lui Renan despre Dumnezeu și suflet, și tot atât de false sunt și principiile lui etice. „Răsplata faptelor bune“ este o amăgire potrivită, însă numai pentru copii, fiindcă vieața reală ne dovedește tocmai contrarul. Orice faptă altruistică — după părerea lui Renan — e o nebunie, fiindcă mulțămita deaproapelui pentru ea va fi nerecunoștința.

Morala lui Renan are caracter egoistic și este numai un ram al esteticii, fiindcă, după părerea lui valoarea faptelor morali o dă „frumseța“ și nu „bunătatea“. Referitor la orice faptă nu aceea e de scrutat, ca „bună“ e sau „rea“, ci că „frumoasă“ e sau „urită“. Ce principii scrintite! Ori poate o compoziție muzicală clasică sau o poezie artistică dă valoare morală autorilor?!

Rostul vieții și scopul omenirii este a produce indivizi frumoși și superiori — „semizei“ —, în cari se concentrează toate calitățile personalității superioare, pe care Renan o numește „deva“.

Personalitatea aceasta, care în toată privința e superioară celorlalți oameni, are drept de stăpânire față de alte persoane și se poate folosi de ele ca de mijloace, pentru realizarea scopurilor sale.

Ar fi o naivitate a crede, că Renan a fost convins despre adevărul principiilor sale etice, când el singur mărturisă «*că cu cât ne dă știința lămuriri mai exacte despre lucrurile pământeste, cu atât ne destăinuiește mai puțin scopul moral al vieții.*

O reformă radicală pe terenul creșterii și a moralei doriă să facă și *Nietzsche*, care se poate numi cel mai trufaș reprezentant al curentului etic — aristocratic din veacul trecut. Inspirat de principiile etice alui Renan desconsideră învățăturile religiei și a moralei creștine. După părerea lui Nietzsche, morală în general obligatoare nu există, fiindcă ce e bine și ce e rău, nime nu știe încă: «*Was gut und böse ist, das weiss noch niemand*» zice în opul „*lenseits von Gut und Böse*“.

Noțiunile binelui și a răului, după etica lui Nietzsche, numai atunci au sens contrar, când servesc pentru caracterizarea celor geniali și puternici, sau a celor simpli și debili. Aversiunea lui Nietzsche, față de religia și morala creștină, se ivește deja în copilăria lui. Este ateist și precum mărturisește în „*Grötzen-Dämmerung*“, eră ateist deja în etate de 14 ani; Dumnezeu creștinilor după părerea lui este întruparea răului, fiindcă cere omului umilință, abnegațiune și supunere servilă, ceea ce este dehonestător pentru omul cult. Principiile moralei creștine sunt potrivite pentru publicul necult și pot servi ca mijloace de supremație pentru omul superior, «*Übermensch*». Nietzsche împarte omenimea în 2 grupe: una este grupa mică a «*nobililor aristocrați*», din cari se alege după mai multe generații, „*Übermenschul*“, alta este grupa „*piticilor*“ a oamenilor simpli, cari reprezintă degenerarea omenimei.

Sub numirea „*nobililor-aristocrați*“ Nietzsche nu înțelege aristocrații de azi, ci indivizii înzestrați cu însușiri adevărat aristocratice, cari au ambiție și voință iresistibilă — „*Wille sur Macht*“, — de a deveni puternici și a-și câștiga supremație absolută peste ceilalți oameni. Numai acești indivizi: „*Übermenschen*“, au drept de existență; toți ceilalți sunt deja dela natură — ca animalele — supuși lor și pentru binele lor se pot și sacrifica. Ce este aceasta altceva, decât divinizarea câtorva indivizi, cari prin forțe fizice-materiale, și eventual intelectuale au ajuns dictatorii milioanei subjugate.

Morala creștină respinge cu dispreț divinizarea „*Übermenschului*“, fiindcă nu însușirile fizice, trupești, ci calitățile

morale, sufletești dau valoarea etică, socială a omului. Ce subtilă este față de principiile etice alui Nietzsche, morala creștină, care în fiecare individ — fie Cesar, fie plebeu — caută numai omul de omenie. În opul „Also sprach Zarathustra“, Nietzsche ne prezintă tipul titan al „Übermenschului“, și prin cuvintele lui Zarathustra, își mărturisește principiile etice: „fii aspru ca diamantul“, „nu ai frică și milă de nime“, „ferește-te de omul bun și de dragostea femeilor“, „poți face, ce-ți place“, fiindcă „Was gut und böse ist, das weiss noch niemand“.

E interesant a cunoaște vederile greșite alui Nietzsche despre căsătorie și vieața conjugală. Căsătoria, Nietzsche o privește numai ca degenerarea concubinatlui; ținuta „Übermenschului“ față de femei trebuie să fie disprețuitoare, iară tractarea barbară, fiindcă — precum zice în opul său „Jenseits von Gut und Böse“: *„Durch rohe Behandlung wird das Weib — dieses Monstrum europäischer Zivilisation — auf ihren richtigen und natürlichen Standpunkt als subordiniertes Wesen zurückgeführt.“*¹⁾

Ideile și principiile etice a lui Nietzsche le putem considera numai de productul unei fantazii bolnave, ceea ce se vedește și prin sfârșitul tragic a lui. Căci la începutul anului 1889, directorul ziarului „Journal des Débats“ primește dela Nietzsche pentru publicare o scrisoare, în care face cunoscut tuturor, că el este Hristos, cel răstignit pe Cruce. În ce interesantă formă de nebunie se manifestă grandomania lui Nietzsche! Nefericitul n'a voit să fie reprezentantul inconștient al idealului său Zoroaster, ci alui Hristos — celui Umilit, — pe Care toată vieața sa l'a disconsiderat.

DR. PETRU HETCOU.

Instrucțiunea religioasă.

Veacul în care trăim se numește de obicei veacul luminilor; pe dreptul ori pe nedreptul — nu voesc să mă pronunț. Fapt e, că în veacul nostru oamenii doresc să știe, să pătrundă toate lucrurile. Lățirea ziarelor, scrierilor, instrucțiunea obligătoare, și altele, au stârnit în omenime o poftă învâpăiată

¹⁾ „Prin tractare dură, femeia — acest monstru al civilizației Europene — se readuce la starea ei adevărată și firească de ființă subordinată.

după știință, acest dar prețios alui Dumnezeu, izvorul a toată știința; toți ar vrea să știe măcar cât de puțin din fiecare știință.

Și în vreme ce oamenii din veacul nostru să trudesce să cunoască, și să pătrundă toate, — știința despre Dumnezeu, carea este cea mai nobilă și cea mai de lipsă, este neglijată, ne-băgată în seamă. Față de religiune domnește cea mai mare nepăsare și nesimțire, ba în multe țări au și scos din școli studiul religiunii; instrucțiunea religioasă au restrâns-o la biserică, îngrijindu-se apoi, prin alte mijloace perverse, ca bisericile să fie goale. Această disconsiderare din zilele noastre a învățământului religios constituie o pată rușinoasă și o greșală colosală pentru pretinsul veac al luminei, în care traim. Că doară știința cea mai înaltă și cea mai sublimă nu poate fi alta decât tocmai știința despre Ființa nemărginită, carea se identifică cu esența dumnezească. Religiunea este aceea, care unește făptura inteligentă cu Făcătorul ei; religiunea îi arată mijloacele, pe cari trebuie să le întrebuițeze, ca să ajungă la fericirea fără capăt, după care însătează inima omezească, dela leagăn până la mormânt. Și apoi totuși instrucțiunea religioasă să fie obiect indiferent, să fie disconsiderată, ori chiar batjocorită! Câtă orbie și nebulie!

Și de unde provine în timpul nostru această fatală ignoranță în ale religiunii? Asupra cui cade mai tare responsabilitatea, a cu e mai mare vina? Asupra părinților, cari nu-și prea bat căul cu creșterea religioasă a pruncilor, asupra sistemului modern de învățământ, care nu pune mare pond pe religiune, asupra indiferentismului religios, care ca și o ciumă străbate prin toate clasele sociale; iar în special la noi la Români vin, pentru ignoranța religioasă trebuie să o căutăm, mare parte, și în comoditatea și neinteresarea preoților cari nu prea fac caz de conștiință din catehizare și peste tot din creșterea religioasă a pruncilor și adulților, fie în școală, fie în biserică.

Inimile creștinismului vreau să străbată cu învățăturile lor veninoase și între păreții familiilor noastre; scopul lor este să stigă orice sentiment creștinesc din inimile generațiilor de azi. Cu o nespasă perfidie susțin cu vorba și în scris, că instrucțiunea religioasă și-a trăit traiul și nu mai este potrivită progresului timpului. Să năzuesc să scoată pe Dumnezeu din orice școală, admit numai natura, forța elementelor,

evoluțiunea, destinul. O atare instrucție e o instrucție ateistă și demoralizată, e mai rea ca cea păgână, căci păgânii venerau zeitățile lor, nu negau idea divinității, până când instrucția de azi întinde la stingerea creștinismului.

Instrucțiunea creștină religioasă e pentru toate timpurile și pentru toate locurile, pentrucă e rânduită de Dumnezeu, și pentrucă e povățuitoare universală întocmai ca și lumina soarelui, care dacă ar lipsi, lumea ar fi numai un chaos de întunec. Creștinismul pe cum a combătut pururea sclăvia și barbarismul, așa a combătut și ignoranța și rătăcirile de tot soiul, a ridicat pretutindeni catedre pentru propunerea adevărului și învățăturilor sănătoase. Instrucția religioasă și catehizarea promovează credința și morala, temeliiile ordinii sociale. Instrucțiunea obligătoare, fără de catehismul creștin — va umplea tot mai tare temnițele de criminali, precum apare aceasta din statistici, în acele locuri, în cari învățământul religiunii a fost exilat din școli și din familii. În inima și în sufletul școlarilor trebuie sădită iubire față de religiune, iubire față de părinți, și față de familie, iubire față de știință și iubire față de patrie. Aceste patru sentimente numai creștinismul le știe împreună și numai el le poate deșteptă în sufletele fragile ale tinerilor. Prin metoda modern de învățământ contrar creștinismului iubirea față de religiune s'a pefăcut în ură și dispreț față de tot ce e sfânt; iubirea cătră părinți și familie în neascultare, neunire și neînțelegere, iubirea cătră știință în ateism și materialismul cel mai cras; iubirea cătră patrie în libertate fără margini și în răsvrătire contra puterii legiuite. Iată rodirile fatale ale învățământului antireligios. Fără frică de Dumnezeu, nu poate fi nici un respect față de vre-o putere omenească. Aceste ne arată din deasurs necesitatea și importanța instrucțiunii religioase.

Societatea omenească nu-și va află mântuirea sa decât numai în religiune, și în cunoașterea datorințelor pe cari le proclamă religiunea. Știința divină nu numai că e cu mult mai nobilă, mai măreață, ci e și neasămănat mai puternică decât știința omenească. Cine a civilizat și moralizat lumea păgână? Cine a ridicat-o din josnicia și ticăloșia în care o aruncase idololatria? Filozofia lui Aristotele și moara lui Seneca s'au dovedit neputincioase în această privință. Cine a zdrobit lanțurile sclăviei și cine a proclamat libertatea fiilor răscumpărării? -- Creștinismul și învățătura sa cerescă. În-

vățământul religios a fost în toate veacurile autorul și promotorul adevăratului progres științific, moral și social. Studiul religiunii a ridicat mințile la înălțimea cea mai sublimă, a deșteptat în inimi cele mai nobile afecte, cele mai generoase întreprinderi, a produs cele mai mărețe instituțiuni de filantropie, a înfrumusețat însăși artele. Dante Alighieri din adevărurile eterne ale credinței și-a scos obiectul neîntrecutului său poem. Picturile lui Rafael sunt inspirate de frumsețile religiunii; din dânsa a scos cele mai delicate colori.

E foarte firesc deci, că studiul religiunii, mai ales în școlile noastre românești, trebuie să aibă totdeauna loc de onoare, să fie predat cu îngrijire și cu zel din partea preoților-directori de școală, căci numai așa vor putea forma preoții adevărați credincioși pentru biserică și bărbați folositori neamului nostru. Iubirea și frica de Dumnezeu să se sădească în sufletele pruncilor în etatea cea mai fragedă; crescând în vrâstă să crească și în virtuțile creștinești; ajungând la primăvara vieții, împreună cu știința ori cu industria să fie în ei adânc înrădăcinat sentimentul religios și moral: iată omul creștin și social, iată un vrednic membru al bisericii și al patriei, iată omul regenerat prin creștinism, reformat prin învățământul religios. Lipsindu-i acest învățământ, va fi numai omul-animal, un dobitoc fără frâu și fără lege, care abia se va putea îmblânzi prin frică și prin forță brutală.

Frați preoți! regenerarea și reformarea poporului e depusă în mâinile noastre, și o vom îndeplini dând tot mereu cu zel neobosit instrucțiunea religioasă pruncilor de școală și adulților în școală, în biserică și când ni-se dă ocaziune și afară de biserică. *Voi sunteți lumina lumii!*

Dr. VICTOR BOJOR.

Conducerea oficiului parohial.

(IV).

Protocoalele.

Afară de protocoalele matriculare se mai află în fiecare parohie încă următoarele protocoale.

1. *Exhibitor*. Despre acesta a fost vorba la corespondința officioasă. Poate, numai atâta ar mai fi de observat, că unde oficiul parohial e împreună cu cel protopopesesc, acolo nu sunt

a se confundă resorturile, ci trebuiesc folosite precis cele 2 exi-bitoare și sigile. (Am văzut extras matricular edat sub numărul protopopesc, provăzut cu ambele sigile!)

Mai este de observat, că nu numai corespondința oficioasă se induce în exhibitor, ci toate actele oficioase emanate dela parohie, cum sunt: extrasele, atestatele, contractele de cununie. *Sigilul* se aplică lângă toate subscrierile, afară de cele dela corespondințe ordinare. Sigilul poartă în mijloc icoana hramului bisericii sau parohiei.

2. *Inventar*. În acest protocol se induce toată averea mobilă a parohiei (bisericii, școlii separat). Nu înțelegem, cum se poate tolera, că în multe parohii nu se află inventar-protocol, în care să se inducă fiecare obiect la întrarea în posesiune și respective să se șteargă, ci în atari parohii numai cu ocaziunea predării parohiei în sama unui preot nou se scrie inventarul pe câte o coală de hârtie. Din această pricină predarea nici odată nu se poate face deplin, și conform experiențelor se în-străinează multe obiecte ale parohiei! Inventar e prescriș să aibă fiecare parohie și să se renoiască tot la 5 ani (Stat. diec. Lugoj, §. 74), în arhid. tot la 10. ani (Stat. priv. la ad. av. §. 2).

3. *Conscripția* nominală a sufletelor parohiei, care este a se renoi tot la 10 ani (Stat. Lugoj, ibid). Aceasta e inven-tarul sufletelor din parohie resp. a cazurilor matriculari și se induce în ea fiecare naștere, cununie și moarte. E compusă după familii sau fumuri și e de un folos practic foarte mare pentru cunoașterea credincioșilor, extrase și arătări familiare.

4. *Cartea de aur* pentru însemnarea fundațiunilor și bine-facerilor; dacă lipsește altă carte: *Cronica parohiei* (Historia domus), atunci și pentru însemnarea momentelor deosebite din trecutul acelei parohii (biserici, școli). Acesta iarăș e un pro-tocol de mare însemnătate istorică și barem azi ar trebui să se conducă la toate parohiile noastre. Ce material prețios am aveà azi, dacă s'ar fi condus la parohiile noastre cronici din vechime, din cari culegând escerpte, am câștigă icoane intere-sante din trecutul nostru. Vezi binc, starea culturală a preo-țimii noastre în vechime nu a îngăduit așa ceva, cum se află la Apuseni; ¹⁾ la noi abia ici-colea pe foile câte unei cărți bise-

¹⁾ În Cronica parohiei Ponteffa se află însemnată ziua, când M. Luther, călugăr fiind încă, în calea spre Roma a popăsit acolo și a celebrat sfânta Liturgie. Piccole, memorie cronologiche interno alla Terra di Pontebba, 1902. p. 19.

ricești se află câte o însemnare veche: în cutare an a fost ger atât de mare, foamete ș. a.! Ar fi bine, dacă s'ar ocupa cineva cu scoaterea la lumină al acestor însemnări aflătoare la noi.

Cronica parohială, dacă se însemnă în ea toate obiceiurile și regulile din parohie, cu istoricul și explicarea lor, e totodată și de mare însemnătate practică pentru preotul următor.

5. *Carte postală*, în care se induce primirea corespondinții oficioase din partea poștei sau altei persoane. Știm, că posta nu garantează nimic pentru scrisorile oficioase nerecomandate, în atari cazuri cartea postală servește numai spre acoperirea trimitătorului. Corespondința oficiului parohial în cauze oficioase, cu persoane oficioase e liberă de porto (și, la caz, se plătește numai taxa recomandației, nu și francatura); se spe-dează astfel și pachete, numai bani nu.

6. *Ziuarul de percepțiuni și erogațiuni*. Despre acesta vom vorbi mai la vale.

7. *Circularele episcopoești și protopoești*, legate cu table tari (ceste din urmă separat, scrise cu mâna).

8. *Protocoloalele rațiunilor bis.*, în cari se înscriu rațiunile aprobate. Acestea se prescriu în Stat. diec. Lugoșului I. cit., dar nu se prea conduc din cauza, că rațiunile aprobate se află la arhivă sub registrul respectiv.

9. *Procesele verbale ale curatoratelor și senatului școl.* Acestea, cum și cele următoare (afară de cel sub 13), nu se prea află, adecă nu se prescriu deodată cu cele de mai sus. Sunt însă de lipsă. Procesele verbale scrise numai pe coale de hârtie, mai greu se păstrează la un loc, decât în protocol. În cazul acesta apoi nu se subscriu, decât numai de președ., notar și 2 verificători.

10. *Convocătorul ședințelor*. Un libel, în care se induc toate convocările la ședințe, în care mai bine se pot păstra subscrierile celor convocați.

11. *Cartea vestirilor*. Vestirile din biserică mai bine se scriu într'un libel separat, decât pe o bucată de hârtie, care apoi se aruncă. Pe ce te bazezi pe urmă d. ex. la un act de vestiri?

12. *Protocolul intențiunilor primite* se prescrie (Conc. prov. III. Tit. III. Cap. I. lit. g) pentru locurile de peregrinaj, dar e de lipsă pentru fiecare oficiu parohial.

13. *Protocolul intențiunilor persolvite* (Conc. prov. III. Tit. III. Cap. I. lit. a) e de lipsă nu numai pentru fiecare pa-

robie, dar și pentru preot ca persoană privată, căci se poate întâmpla să celebreze și în altă biserică. Deci preotul aplicat în parohie când celebrează acasă, va însemna în două protocoale: în al său și în al parohiei.

14. În sfârșit se recomandă ¹⁾, și putem zice: nihil obstat, pentru fiecare preot purtarea unui *protocol de venite*, în care acelea să se însemneze după felul lor: stolare, din porțiunea canonică, după intențiuni ss. (din parohie, sau nu), șcl.

4. Arhiva parohială.

Arhiva parohială e un dulap, în care se află puse toate scrisorile oficiului parohial. Scrisorile sau actele oficiale se adună în fascicoli (Aktenfasszikel), cari cuprind toate actele de aceeaș materie. Fiecare fascicol se bagă între niște table de carton, legate cu o pantlică sau sfoară tare. Tabla din sus are un capet mai lung, care atârnă, și pe care e o vigneta cu numirea registrului respectiv (se poate însemna cuprinsul întreg al fascicolului). Cuprinderea actelor în fascicoli se cheamă registrare (Registrarur). Registrele oficiului parohial sunt cam următoarele: fundamentale, edificări, treceri religioase, matrimoniale, matriculare, circulare, ceremoniale, relațiuni anuale, colecte, capelanale, școlastice ș. a.

La împotocolare pe acte și în exhibitor „signatura registraturii“ se face astfel: deasupra liniei se pune numele registrului, de care se ține actul, sub linie se numește obiectul concret.

Dacă din arhiv se ridică un act, se lasă în locul lui o hârtie în aceeaș mărime, pe care se scrie, unde e actul original. La acte, cari se așază numai în copie la arhiv, trebuie însemnat totdeauna: cine a făcut copia și unde se află originalul.

Documentele și actele mai însemnate se păstrează la loc și mai sigur — dacă este: in cassa Wertheimiană.

5. Administrarea casei; rațiunile.

Averea bisericească se manipulează nemijlocit prin curatoratul bisericesc Patronul are drept de control. Fiecare biserică și școală are un protocol de venite și cheltuieli, în care sunt două feluri de rubrici: intrate și eșite. Dacă din

¹⁾ Cfr. Kunze, Die Führung des kath. Pfarramtes Paderborn, 1903, p. 72.

caz în caz se induc toate pozițiile, resp. dacă se conduc regulat aceste protocoale, atunci preotul nu are nici o neplăcere cu chivernisirea averii bisericești și va săvârși cu ușurință una dintre cele mai grele munci ale parohiilor: pregătirea rațiunilor.

La sfârșitul fiecărui an trebuiesc adevă — la termin fix — înaintate rapoarte despre circulația cassei bisericești și scol. din anul acela. Aceste rațiuni se fac după prescise generale și după normativele speciale ale diecezelor. Se fac în câte 2 exemplare, dintre cari, după aprobarea Ordinariatului, unul rămâne la arhiva parohială.

Normativele generale pentru pregătirea rațiunilor sunt următoarele:

Întâiu se arată venitele anului întreg, după aceea eșitele. La venite se indică mai întâiu numărul („remanența“) cassei cu începutul anului. Urmează interesele fundațiilor și fundațiunile noi; replătirile datornicilor, ridicările din depuneri, donările făcute în bani; venitele diferite dela clopote, prapori, cu tasul bisericii, șcl.; în sfârșit venitele din vinderea eventualelor realități, bucate și din arândă. — La eșite se pun mai întâiu achitarea eventualului rest pasiv de cassă, apoi cametele capitalizate, depunerile noi; apoi salariile și onorarele servitorilor bisericești ori scol., și celealalte expenze, conform ziuarului, și preliminarului. — După raționarea întratelor și eșitelor se indică statul activ și pasiv, se subscriu de preot (paroh) și de primcurator și se provăd cu sigilul bisericii (în arhid. valabil § 28. din stat. c.)

La termin fix, înainte de anul nou, (în arhid. stat. c. §. 29.) se pregătesc pentru fiecare biserică și școală preliminarele pentru anul nou. Acolo sunt susceptute toate expenzele, cari se prevăd pentru anul următor. Acesta este a se stabili în ședința curatoratului. A cheltui din cassa bis. ori școlii, ceva peste cele provăzute în preliminar, se poate numai cu învoirea (barem tacită) a curatoratului dela anumită sumă în sus (în diec. Lugojuului preste 50 cor.), numai cu aprobarea Ordinariatului; în arhid. în toate cazurile numai cu consensul întregului curatorat (stat. c §. 31).

6. Oficiul protopopesc.

Organul mijlocitor între oficiul parohial și Ordinariat e oficiul protopopesc. Deci trebuie fiecare preot să știe și să observe raportul dintre oficiul parohial și cel protopopesc.

Toată corespondința între oficiul parohial și Ordinariat trece prin of. protopopesc (Conc. prov. I. Tit. Cap. VIII, nr. III). Aceasta e o regulă, a cărei observare se înculcă adeseori din partea Veneratelor Ordinariate, deci trebuie observată de fiecare preot. E drept, că de multeori ai o afacere urgentă, sau de natură, după care nu se reclamă opiniunea oficiului protopopesc, de multeori îți pare o formalitate goală aceea mijlocire, care în interpretația strictă numai la noi mai există: totuș trebuie să pui mai pe sus de toate virtutea obediinții, ca să fii cleric bun.

Protopopii sunt aleși dintre ceilalți preoți, ca cei mai învățați, pii și prudenți (Conc. prov. I. Tit. I. Cap. VIII), distinși prin credința catolică necondiționată și observarea exactă a principiilor legislațiunii eclesiastice, cu îndestulătoare știință teologică, canonică și pedagogică, cu purtare morală deplin corăspunzătoare sfințelor canoane, în toate referințele lor (Stat. diec. Lugojului §. 33); deci nu numai după prescriesele oficioase, dar și după stima naturală posed supunerea celorlalți preoți.

Norma de a corespundă exclusiv numai prin oficiul protopopesc credem a fi remas din vremile acelea, când preoțimea fără școală nu știă modul de a serie vrednic la Ordinariat; asemenea și uzul de a sușterne contractele de cununie spre aprobare oficiului protopopesc, e din vremile când preoții nu erau în stare să judece afacerile matrimoniale din toate punctele de vedere ale dreptului canonic. Se susține și azi, cu anumită daună a credincioșilor, fiind legată stolă de „licență“; deci e interesat beneficiul protopopesc¹⁾.

Preliminarele și rațiunile, cum și relațiunile periodice bisericesti și școlare asemenea le revede oficiul protopopesc, care controlează datele acelora. Deci dacă Veneratul Ordinariat retrimite neaprobrate rațiuni ori rapoarte, cari se dovedesc de greșite, vina e a oficiului, care le-a iscălit fără control.

Protopopul întru împlinirea oficiului se folosește de *notarul districtual*, a cărui slujbă e pur onorifică.

Dr. NICOLAE BRÎNZEU.

¹⁾ Ce beneficiu protopopesc? vei zice. Protopopiatul ca atare e un post de încredere, un organ al Ven. Ordinariat, iar beneficiu e cel parohial. Se cade să aibă însă un subsidiu pentru cancelarie (eventual pentru un scriitor), apoi și remunerație pentru ostenețele și speșele vizitațiilor canonice. Atâta e conform spiritului adevărat al bisericii, care oprește folosirea alor două beneficii.

CRONICĂ.

Serbările culturale din Blaj. La două săptămâni după adunarea jubilară a Astei și după adunarea generală a fondului pentru teatru românesc, lumea românească stă încă sub impresia serbărilor aranjate cu acest prilej, în orașul nostru. Ecoul serbărilor se resimte încă în coloanele ziarelor noastre, cari continuă să aducă, zi de zi, amănunte, detalieri, aprecieri de ale singuraticelor momente ale serbărilor, spre a întregi astfel tabloul splendid ce s'a desfășurat înaintea ochilor mulțimii adunate la Blaj.

Chiar *această mulțime* ce s'a adunat la Blaj, e întâiul moment al serbărilor, ce trebuie reținut. Tot, ce poporul nostru are mai distins, a venit la jubileul Astei. În semnul culturii românești, s'au întrunit la Blaj, în frunte cu cei 6 episcopi ai noștri în viață, toată lamura societății noastre intelectuale de dincoace, alătura cu cetele nenumăratului popor, alătura cu meseriași dela Lugoș și cu țărani din Maramurăș. Iar frații de dincolo trimisu-și-au oamenii lor cei mai de seamă, cari să vadă, „de mai sunt, frați de ai lor pe acest pământ“, și să ducă înapoi vestea veselă a dezvoltării și progresului nostru cultural.

și de venirea acestor mulți oaspeți, la Blaj tocmai, cu atât mai bine ne-a părut, cu cât pentru foarte mulți, mai ales dintre frații de dincolo, prilejul a fost potrivit ca să vadă și să cunoască în *adevărată lumină* Blajul, spiritul Blajului românesc unit, truda lui din trecut și de astăzi și adevăratele lui nizuințe în viitor. În *biserica* sa, în *școlile* sale și în alte instituții de cultură națională, în *expoziția* istorică culturală, în cea de industrie țărănească, în *prestațiunile artistice* de o înaltă și românească valoare, Blajul și-a desvălit înaintea lumii românești de pretutindenea toată bogăția comorii de cultură românească, cu care abia se va putea lăuda alt centru românesc. — O spunem aceasta noi, cu o mândrie ce astăzi nu se poate numi neîndreptătită, după-ce au spus-o, cu prilejul serbărilor, și atâtea discursuri ale celor mai de seamă oameni ai noștri.

Dar serbările culturale din Blaj au și o altă importanță, mai generală, pentru întreg neamul românesc, o importanță, a cărei relevare cade mai ales în competența presei de zi. Aș putea zice că ele au fost ca o revistă a unei armate, ce stă gata de luptă. Ne-am văzut la Blaj *câți suntem*, ostași ai unei

culturi *specifice* românești, am văzut cum această oaste, intelectuali și țărani de o potrivă, de un gând se călăuzește, într'un singur semn, sub un singur steag *sunt uniți*: cui nu i-s'au umezit ochii, văzând acea admirabilă desfășurare de popor la *convoitul etnografic* din ziua întâia a serbărilor, cu însuflețirea ce stăpâneă inimile țărănilor, cari la un semn al conducătorilor lor, au venit ca să vadă lumea de domni români, și să se arete lumii, străinilor mai ales, ca element de ordine și de cultură . . .

Și apoi — last not least — pe Câmpul libertății, cel mai nou triumf al geniului românesc: sborul superb a lui *Vlaicu!*

Străinii au cuvânt ca să ne învidieze și să fie îngrijorați !.

(m.)

*

Membrii „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“ în 1 August 1911, au fost 2366. După raportul comitetului central numărul membrilor onorari, fondatori, pe viață, ordinari și ai secțiilor au fost 2431. Diferința aceasta provine de acolo, că dl cassar al Asociațiunii pe membrii onorari și pe cei ai secțiilor i-a computat de 2 ori, socotindu-i și separat și la despărțămintele, de cari se țin — și ar trebui ca toți să se țină! — Apoi câteva erori, p. e la desp. Lugojului, în conșpectul sumar sunt notați 62 membri, în realitate sunt 60, reduc numărul la 2366. Pe lângă aceștia mai sunt aproape 11.000 membrii ajutători.

Din 2366 persoane, fizice sunt 2212, iar juridice 154. Intre persoanele fizice sunt 2130 bărbați și 82 femei. Din bărbați, 791 sunt clerici; anume 6 arhieri, 15 canonici, 9 asesori consistoriali, 112 protopopi, 3 preoți militari, 642 preoți și 4 absol. de teologie. Laici sunt 1339; și anume 230 advocați, 136 învățători, 132 proprietari, 108 profesori, 100 notari comunali, 99 funcționari de bancă, 88 comercianți, 61 medici, 38 directori de bancă, 37 economi, 32 industriași, 28 funcționari de stat (consilieri ministeriali, juzi etc.), 27 funcționari comitatensi și orășenești, 24 funcționari (consistoriali, la Asociațiune și privați), 20 ofițeri militari (generali, coloneli etc.), 18 ingineri și ingineri silvici, 11 directori de dominii și provisorii domeniilor, 9 apotecari, 9 primari comunali, 6 legislatori (1 membru în casa magnaților și 5 deputați dietali), 6 studenți, 5 anteprenori, 4 pădurari, 3 publiciști, 3 privatieri, 2 civi (!), 1 notar public, 1 sculptor, 1 pictor, 1 agent și 84, a căror ocupație nu-i indicată.

Dintre cele 154 persoane morali 63 sunt comune politice, 57 institute de credit și economii, 23 comune bisericesti și 11 alte societăți.

Membrii ajutători, în număr de aproape 11.000 — după informațiunile private, ce avem, sunt mai mult țărani. Un

lucru acesta foarte îmbucurător. Prin aceștia tovarășia noastră culturală se va face cunoscută în cele mai largi cercuri. Biblioteca populară, ce să dă acestor membrii și care e una dintre cele mai de seamă și mai de valoare lucrare a Asociațiunii, dacă va rămâne *necoruptă și neînveninată*, va contribui în chip foarte hotărît la ridicarea moralului și a bunăstării a poporului nostru.

Cifrele de mai sus, ce le-am estras și grupat cu multă trudă, ne arată, că pe toate terenele, unde muncesc intelectualii noștrii, sunt încă mulți, cari nu s'au inrolat sub stindardul purtător de lumină al Asociațiunii. Toate semnele însă ne îngăduie, să credem și să sperăm, că conducătorilor de azi ai însemnatei noastre societăți culturale le va succede, să adune în această tovarășie, cea mai mare parte din mulțimea, ce stă la o parte nu din răutate, ci mai mult pe motivul, că n'are apostoli, cari s'o îndemne la jertfe pe altarul culturii poporului. Să nu se uite, că cu cât vom jefi mai mulți și mai mult, cu atât bunăstarea poporului va lua proporții și mai mari și mai mărețe, fiind și mai bogați și mai respectați, și cu cât vom jefi mai puțin, cu atât vom fi mai săraci și mai nebăgați în seamă. (sr.)

*

„O plânsoare“. Sub acest titlu „Gazeta Transilvaniei“ și pe urma ei și alte foi dau loc câtorva șire ale unui preot unit, în cari se susține că biserica din satul cutare ar fi suferit în urma suspendării sale pagubă de 5 jugăre. Aceste erau cedate bisericii spre folosință, până la moartea sa, de un deputat maghiar, care acum și-a retras donațiunea. Cum însă darul eră făcut de așa, ca donatorul să fie pomenit împreună cu familia sa la sf. liturghie, — paguba cauzată prin retractarea donațiunei se ascrie faptului, că numitul preot a fost suspendat, și așa nu mai putea să satisfacă dorința donatorului.

Publicarea acestei „plânsori“, în care vina pentru pagubă se aruncă în sarcina protopopului concernent — dovedește încă odată, că foile noastre se ocupă de afacerile bisericești unite cu foarte puțină cunoștință de cauză. Altfel nu ar fi dat loc „plânsorei“, ori cel puțin nu ar fi făcut-o fără orice comentariu. S'ar cădea adecă, ca foile noastre să știe, că judecata asupra unui preot în biserica noastră o rostește episcopul, ori apoi din încredințare specială forul protopopesc de I. instanță, și nici decum nu protopopul, care cel mult este președintele forului protopopesc. O judecată a acestui for de I. instanță apoi, pentru ca să se poată executa, trebuie să fie cel puțin revizuită din partea forului mai înalt, așa că orice suspendare se poate face proprie singur din partea episcopului.

Dacă s'ar fi știut acest lucru s'ar fi înțeles și aceea, că o suspendare nu poate avea loc pentru motivele, cari se invoacă în numita „plânsoare“, și că suspendarea protopopului, dacă de fapt e un lucru împlinit — s'a făcut pe baza cercetărilor cano-

nice, cari vor fi dovedit, că e în interesul bisericii, ca acel preot unit să fie delăturat din slujba preoțească.

Avem deci și noi „plânsoare“ în potriiva superficialității foilor noastre, și o publicăm cu rugarea, să fie adusă la cunoștință preotului din chestie. ar.)

*

O mișcare sănătoasă a pornit dela conducătorii tovrășiei culturale catolice, care poartă frumosul nume „Regnum Marianum“. Această instituție, care în ce priveste trecutul își are marele merit de-a fi crescut în internatul său de băieți din capitala țerii, sute și mii de bărbați, conștii de datorințele ce au, ca laici, față de biserica lui Hristos — în vremea din urmă a înțeles, că pe nici o cale nu poate aduce ideilor mărețe ale creștinismului servicii mai reale și mai bogate, ca tocmai prin crearea unei prese, cu adevărat creștine, care să poată străbate la toți de-o potriivă.

Harnicii îndrumători ai „Regnului Marian“ și-au îndreptat privirea mai întâiu asupra tinerimii școlilor medii, pentru căștigarea căreia au pornit revista lunară „Zászlók“ (Steagul nostru). Revista cu abonamentul minimal de 2 coroane pe an, apare deja de 10 ani. Primii ani, din cauza ieftinătății, în butul celor 20,000 abonați, se încheiau cu deficite, azi însă, mulțămită îngrijirii minunate ce i-se dă, revista are zeci de mii de cetitori, dar și existența deplin asigurată. Ajunși aici, la stăruințele inimosului redactor, care e *Aloisiu Izsóf*, au preluat și îngrijirea revistei săptămânale „Élet“ (Viața), din care după abia un an de muncă au știut să facă un organ, căruia i-se deschid cu drag ușile familiilor creștine. E o revistă curată și la înălțime. Dar „Regnum Marianum“ nu s'a oprit nici aici. Cu 1 Septemvrie al acestui an, acelaș redactor îngrijește și o publicație lunară pentru sexul femeiesc: „Nagy-asszonyunk“ (Doamna noastră = P. C. Vergură), precum și o altă publicație săptămânală pentru băieții și fetele școlilor poporale, numită: *Kis Pajtás* (Micul Tovarăș). În aceeaș vreme scoate și un calendar pentru studenți.

Stăruințele demne de toată lauda ale acestei tovrășii au cuprins deci, cum vedem, pe de-a întregul terenul de muncă al sufletelor, dela cei dintăiu ani de școală până în valurile vieții, fără ca aici să-l părăsească. Așa da! așa se poate realiza planul lor de muncă, care este: cultul spiritualității. Și prin realizarea acestuia se aduc de sigur cele mai mari foloase literaturii și culturii. „Căci, istoria literară a fiecărui popor dovedește în de ajuns — cum frumos se exprimă redactorul Izsóf în cel mai nou număr din „Élet“ —, că nu totdeauna au fost cei mai mari binefăcători ai literaturii, aceia cari au servit-o cu bani, nici chiar aceia, cari au scris mai frumos, ci aceia, cari au aprins în scriitori și cetitori deo-

potrivă: credința, nădejdea și iubirea față de idealele veșnice, mari, sfinte și singur dătătoare de viață“.

Ajute Dumnezeu, să ne putem mândri în curând și noi, cu ceva asămănător. (ar.)

*

Biserica catolică din Rusia. Paragraful 45 al constituției împărăției rusești zice frumos: „Se garantează libertate de conștiință nu numai tuturor creștinilor de altă lege, ci deopotrivă Jidanilor, Mohamedanilor și păgânilor. Să laude toate neamurile, cari trăesc în Rusia, pe cel Preainalt în limbile lor diferite, amăsurat legii și obiceiurilor lor străbune, solicitând binecuvântarea Cerului peste monarhii rusești și rugând pe Creatorul tuturor pentru sporirea binelui de obște și întărirea puterii împărăției“. Ce frumos e acest paragraf, care ar face cinste oricărei țeri! Păcat numai, că e literă moartă. În a. 1847 Piu IX. încheiă un concordat cu țarul, în sensul căruia, trebuia să li-se asigure episcopilor deprinderea liberă a jurisdicției episcopoești chiar și în chestie de educație, și consistoarele lor fură recunoscute în mod oficial. Dar deja în 1850 mai multe mănăstiri catolice fură închise, mai multe biserici subtrase jurisdicției catolice și preoții locali depuși din postul lor. Concordatul apoi îl publică guvernul numai în a. 1856, luna Noemvrie, dar într'o ediție mutilată și cu adausuri, cari anulară clauzulele lui. În consecință, scaunele episcopoești rămân neocupate câte 10, 20 ani, procesiunile sunt oprite din an. 1865, iar parohiilor fără preot li-se oprește să primească ajutorul preoților străini. Cărțile rituale latinești sunt luate cu forța din mâna preoților. Catehismul catolic e schimbat cu sila. Recitarea rozarului, rugăciunile din luna Maiu și adorațiunea de 40 ore, devoțiuni latine, sunt cassate. Congregații, reuniuni religioase pentru mireni sunt oprite. Predicile din biserici sunt scoase și se permite numai cetirea din cărți anume îngăduite, autorizate, chiar și instrucția catehetică se face numai cu învoirea autorităților. În urma acestor legi draconice episcopii și preoții conștienți călcau drumul trist al surghiunului în Siberia. În a. 1870 rămase în Rusia numai un episcop, și el încă fu exilat. Ceva mai uman se arătă guvernul după an. 1872, când umplu 4 scaune episcopoești și permise ca preoții exilați să se întoarcă. Într'adevăr trebuie să admirăm curajul și tăria catolicilor din aceste timpuri. Toți rămaseră credincioși religiei lor și defectiuni dela credință avem de înregistrat foarte puține. Dela 1882 condițiile s'au ameliorat și mai tare. Episcopii exilați fură agrățiați, seminariile fură deschise și umplerea parohiilor — excepționând pe celea mai mari — lăsată în grija episcopilor. Edictul de toleranță din 1906 s'ar părea apoi, că a dat catolicilor libertate deplină. Lucrul însă nu stă tocmai așa. Preotul, care ar cuteza să primească vre-un rus în sinul bisericii catolice, trebuie să sufere exilul pe viață în

Siberia. Iar supușilor imperiului li-se face absolut imposibilă trecerea, prin fel și fel de măsuri și șicane. Apoi, cum scrie pâr. Schlössinger O. P., libertatea de care se bucură biserica *faptice*, depinde în realitate dela voința arbitrară a singuraticilor oficiali. În privința asta a. 1906 n'a produs vre-o schimbare mai mare. — De altcum, aceste fapte, pe cari le-am cules din relatarea numitului părinte dominican, ni-s cunoscute și din suferințele fraților iubiți din Basarabia. (an.)

*

Colera. Nu se mai tănuște faptul, că colera asiatică seceră victime și în țara noastră, prin mai multe orașe. Capitala țării încă are mai multe cazuri de acest morb primejdios și înfiorător. Dacă slăbește inima, slăbește întreg organismul trupesc, așa și capitala țării infectată învolvă un mare pericol pentru întreaga țară, care are atâtea și așa de diverse legături cu orașul său principal.

Preoțimea noastră, cu luminată minte și cu dragoste sinceră față de popor, are un mare și greu rol în fața acestei primejdii. Ea e chemată să dovedească în locul întâiu curaj apostolic, să instruceze poporul despre modul de apărare împotriva epidemiei, deosebit să-l convingă, că e interesul lui, ca dispozițiunile și îndrumările administrației pentru prevenirea răului să le îplinească cu cea mai mare conștiințiositate și promptitudine. Dacă ar erumpe morbul în vreo comună, ce ar produce întristări și temeri, ce nu se pot descrie, preotul e chemat să-și mângâie credincioșii, și cu purtarea lui să le insufle curaj, fiindcă întristarea și frica sunt carii oaselor tot așa de primejdioși ca și colera. Cu sânge rece și încredere deplină în Dumnezeu are să cerceteze preotul pe cei morboși, să-i întărească în credință și să le administreze sf. Sacramente, dând pildă splendidă despre dragostea de părinte și despre pricepera adâncă a misiunii sale, dar să nu uite a lua și pentru sine toate mijloacele de precauțiune. (sr.)

*

Episcopie greco-catolică maghiară. Sunt cunoscute stăruințele rutenilor maghiarizați, cari vreau cu orice preț să obțină învoirea Scaunului papal la introducerea limbei liturgice maghiare în locul celei slave vechi. Până azi stăruințele le-au fost zădarnice, căci Roma s'a opus în mai multe rânduri acestor ninsuiți, așa că, precum se prevede, încă multă vreme are să fie limba română: singura limbă vie liturgică între limbile liturgice ale bisericii catolice.

Dar stăruințele rutenilor nu vreau să încete. Vazând, că pe cale directă nu ajung la scop, cred că-l vor putea ajunge indirect prin crearea unei episcopii greco-catolice maghiare, a cărei cap, viitorul episcop, să-le mijlocească apoi și realizarea vechei dorințe. La 20 August a. c comitetul parohiei gr. catolice din Dobrițin a și înaintat. Majestății Sale Regelui **UR**

memorand, în care provocându-se la ruteni, români și sârbi, cari își au episcopiile lor naționale, se roagă să împreune și comunele greco-catolice maghiare într'o vîldicie maghiară, cu sediul în Dobrițin.

Că între parohiile greco catolice „maghiare“ a fiitoarei episcopii de Dobrițin sunt combinate și mai multe comunități religioase, cari ascultă de Vlădicul român dela Oradea mare, asta, după cele ce scriu foile despre cazul dela Măcău, unde afirmative s'ar fi celebrat ungurește toată liturghia, afară de cuvintele consacrarii, — nu mai e secret. Numai cât e aproape sigur, că va trece încă multă vreme, până când Roma se va învoi la crearea episcopiei dorite, tocmai fiindcă prin crearea ei s'ar introduce cu siguranță și limba liturgică maghiară.

O episcopie maghiară greco-orientală se va ridica însă mult mai curând. (ar.)

*

Congres liturgic. Din 4—8 Septembrie a. c. s'a ținut în Löwen (Belgia) un mare congres liturgic, la care au participat în număr foarte considerabil preoți și laici catolici. Temele, cari s'au predat și discutat au fost: psalmii și liturghia; însemnătatea liturghiei în viața preotului; propagandă pentru liturghie în parohii; liturghia și hirotonia întru preot; liturghia ca factor social; însemnătatea liturgică a sfintei Euharistii în institutele de creștere; cântarea liturgică; liturghia evreească și biserica din Ierusalim; ciboriul; artele în serviciul liturghiei. — Cât de dorit, folositor și de lipsă ar fi și la noi un congres liturgic! (sr.)

Cărți și reviste.

Părintele *Bronislaus F. Th. Falewski*, care traduce, cum s'a mai spus în această revistă, cartea minuată alui *Cathrein: Concepția catolică despre lume*, în trăsăturile ei principale cu specială privire la morală — a mântuit deja traducerea primei părți a lucrării, scoțând drăgălașele fascicule lunare și'n formă de broșură. Această întâie carte se ocupă de originea omului, de locul lui în univers și de ținta lui, privity toate din punctul de vedere curat rațional. Ea răspunde deci la întrebările, în jurul cărora se învârt deosebitele, — azi-mâne: nenumăratele — concepții despre lume, fără ca, cu excepția concepției theiste, să-le poată da o soluție bine întemeiată. Problemele mari, cari preocupă pe oricine-și dă seamă de lucrurile ce-l inconjoară întrebările: Cine ești? De unde vii? Incotro te duci? Și care e scopul și rostul vieții tale? în această carte sunt rezolvite temeinic, și în aceeași vreme în mod accesibil și pentru aceia, cari nu simpa-

tizează cu tratatele pur științifice. Este cu adevărat «o călăuză apologetică în problemele mari ale vieții pentru toți oamenii culti».

Literatura noastră teologică, care abia în timpul din urmă dacă mai începe să depășească limitele stricte ale unei literaturi de manuale școlare, prin această traducere a cărții vestitului călugăr iezuit, câștigă desigur, cu toate că în limba ei, peste tot bună, pe alocurea se resimte influința limbii originale germane, ceea ce se poate ierta cu atât mai ușor, cu cât traducătorul nu este român după naștere.

Cuprinsul ce trebuie să intereseze, cum și prețul mic de 1-95 lei al acestei cărți îi va asigura, credem, o trecere destul de mare, mai ales dacă Păr Falewski se va îngriji ca traducerea să fie desfăcută și în librăriile dela noi, și cu deosebire în librăria Seminarului teologic din Blaj. Pe cât am înțeles lumea o caută, și face foarte bine, că o caută! (ar.)

*

O chestie atinsă și de revista noastră, și care pentru românii uniți din țară este de mare importanță — lămurește Dl *Mariu Theodorian-Carada* în retipărirea din No 29 c. al revistei »Dreptul«, intitulată »*Situația juridică a cimitirelor*«. Dl Theodorian, pe care-l cunoșteam un bun cunoscător al canoanelor, dovedește, că înțelege tot așa de bine și legile civile. Pe temeiul acestora arată, în mod neîndoios, că românii uniți, întrucât nu sunt în stare să-și întrețină cimitir confesional deosebit, au *dreptul* de-a fi înmormântați în cimitirele ortodoxe, chiar și dacă, acele ar fi pur confesionale. și nu de cele create de comună, cum sunt aproape toate cimitirele din țară. Așa dispune art. 3 a legii pentru înmormântări din Martie 1864.

Abia acum, prin aceste câteva pagini ale Dlui Theodorian ni-se lămurește deplin nedreptatea strigătoare la cer ce se facea »uniților«, mai dăunăzi, în »Amvonul« (și nu va fi fost singur!), când se cereau măsuri, ca uniții să nu-i mai poată îngropă morții alături de »frații« neuniți, exprimându-și temerea, că azi-mâne vor intra acolo și rabinii cu morții lor!

E bine, că s'a dat această lămurire — și pentru noi, dar mai ales pentru »frații« din țară, cu toată aceștia din urmă, s'ar fi căzut s-o cunoască și mai înainte. (ar.)

*

«Revista Teologică», Nr. 10—11, aduce un judicios articol din penna Dlui Dr. Nicolae Bălan, care se împotrivesc tradițiilor bis. ortodoxe, susținând teza, că în bis. orientală, *căsătoria nu e obligată pentru preoți*. Se susține aceasta pe temeiul canoanelor și a praxeii bisericii vechi, exprimându-se în aceeași vreme dorința de a crește (!) numărul acelor preoți, cari de bună voie, dar «numai din cele mai curate, mai sincere și mai nestrămutate îndemnuri morale» — se hirotonesc, fără căsătorie.

Ne bucurăm, că auzim în sfârșit aceste cuvinte, cari justifică și în fața bisericii ortodoxe ținuta bisericii noastre unite,

arătând că această ținută a ei este deplin conformă canoanelor bisericii orientale. Dacă Dl Dr. Bălan, care desigur știe, că ceea ce dorește bisericii sale, la noi se găsește demult, și întocmai cum și-o dorește — ar fi amintit lucrul acesta: bucuria noastră eră și mai mare, și meritul Dsale de-a fi «ridicat» această chestie, nimic n'ar fi scăzut. Din contră! (ar.)

*

Un fost stipendist alui Schiffmann se ocupă pe larg în »Biserica și Școala« din Arad de bărbatul de inimă, care a fost Cristofor Schiffmann, un mare binefăcător al bisericii și școlii gr. or. române din Banat-Comloș. În legătură cu laudele ce se aduc acestui bărbat care, cu toate că eră străin, a jertfit pentru Români, mai ales prin întemeierea unui fond pentru ajutorarea acelor tineri ascultători de teologie și pedagogie, cari sunt »săraci, cu purtare morală distinsă, înzestrați cu frumoase calități mentale«, ș. a. — se spun și aceste foarte adevărate cuvinte: »E curios că un străin vine și ne dă îndrumări de unde trebuie să începem munca culturală, ca aceasta să aibă în mersul său succes. Pe preot și învățător, cari stau în contact neconținut cu poporul ale cărui păcate și greșeli sunt chemați să le stirpească, trebuie să-i punem pe o mai înaltă treaptă de cultură sufletească și intelectuală. Poporul nostru trăiește exclusiv la sate, de aici ni-se ridică întreaga inteligență, aici se pun bazele sufletului ei, deci ar fi firesc să jertfim totul pentru creșterea primilor formatori ai sufletelor noastre«.

Așa credem și noi. (ar.)

*

Ziarul american «*Aurora Daily Beacon*», ziarul cotidian al orașului Aurora de lângă Chicago statul Illinois, relevă cu multă satisfacție, că românii greco-catolici din Aurora, 1200 suflete, au plătit în 2 1/2 ani întreaga datorie a bisericii, în sumă de 6000 dolari. Amintește numele credincioșilor, cari au girat împrumutul de 6000 dolari. Sunt: Ioan Berariu, Ioan Gavriș, Nicolau Tătar, Ambroziu Vida, Ioan Olariu și Georgiu Banciu. Laudă zelul și perseveranța părintelui *Ioan Pop*, care a muncit pentru realizarea acestui lucru așa de frumos. Constată în aceeaș vreme, că românii greco-catolici, cari stau sub jurisdicția Romei și în credință sunt una cu romano-catolici, au ritual lor deosebit grecesc și limba românească în biserică. Relevă că asemenea biserici în Statele-Unite sunt numai 6. Preste tot din întreg articolul transpiră o caldă interesare și dragoste față de cauza noastră românească și bisericască. (an.)

*

Toate gazetele ungurești aduc din izvor «vrednic de toată credința» știrea că *autonomia catolică* a ajuns cu un mare pas mai aproape de realizare. Se susține, că ministrul cultelor, contele Zichy, e gata cu proiectul de lege al autonomiei catolice, și

că acesta are deja și aprobarea consiliului de ministri. Atârnă deci — așa spun foile ungurești — singur dela împrejurările politice, ca proiectul să poată fi prezentat camerei și desbătut cât mai curând.

În fața acestei știri ne gândim, nu fără oare-care temere, la rolul ce se va fi prevăzut în cadrele acelei autonomii, pentru biserica noastră unită. (ar.)

TELEFON.

Cetitorilor noștri le vestim, că începând cu acest număr, revista noastră iese la 10 și 25 stil nou al fiecărei luni, bine înțeles afară de lunile Iulie și August. În aceeaș vreme cerem iertare pentru întârzierea de câteva zile al acestui număr. Vina nu e a redacției.

P. Straja. Avem și noi impresia, că cele ce se spun în legătură cu noi și despre noi, pe trei coloane, în numărul triplu al »Luceafărului« din Sibiu — sunt mai mult un cadru pentru a se plasa în el ideile, cari îl stăpânesc pe d. M. privitor la partea »mai puțin resistantă« a revistei noastre cea istorică, »pe cari o fac doi-trei tineri«, cari oricât de pregătiți ar fi, nu se pot aștepta lucruri mari dela ei... fiindcă abia sunt ieșiți din băncile școlii«. Ei, vezi, e o motivare și asta, și încă de ce perfectă impecabilitate logică! Parecă pentru ca să faci »lucruri mari« în istorie, s'ar recere nici mai mult, nici mai puțin, decât să fi ieșit *de mult* din băncile școlii, iar pregătirea aleasă poate să-ți și lipsească. E supărat d. M. — n'o fi oare istoricul premiat al »Ligei«, cel ieșit *de mult* (?) din băncile școlii!? — pe »pretenționismul ridicul, savantfical caraghios și mai ales snobismul literar, adeseori cu o pronunțată nuanță confesională (mă rog!), prin cari, spre marea durere a d. M., »scade în măsură însemnată valoarea încercărilor istorice«. Și n'are dreptate d. M., pentrucă în coloanele noastre nu se găsește nimic ce-ar putea justifica învinuiri atât de grele. Dar mai știi, poate afirmarea, că premiul »Bunea« s'a conferit în mod clandestin, este temelul acestor aserțiuni, cari într'adevăr sunt lipsite de o »elementară datorie de bun simț«. Câteva păreri juste și întemeiate, cari se găsesc într'un bizar amestec cu multe alte constatări cel puțin îndrăznețe, vom ști să le aprețim după cuviință. Mulțumim chiar »Luceafărului« pentru ele. Nu strică să amintim însă, că neajunsurile revistei noastre le cunoaștem singuri, mai bine poate ca oricine altul, și că sanarea lor s'ar fi făcut cu vremea și fără observațiile atât de competente (?) ale d. M.

Dr. L. Vad. Va veni într'unul din numerii următori. — Cele promise le așteptăm cu drag.

SUMARUL:

Vasile Cerghizan: »Vrem o credință«. — Zenove Paclișan: Mărunțișuri istorice. (II.) — Dr. Petru Hetcou: Renan și Nietzsche. — Dr. Victor Bojor: Instrucțiunea religioasă. — Dr. Nicolae Brînzău: Conducerea oficiului parohial. (IV. articol final.) — Cronică. — Cărți și reviste. — Telefon.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Comitetul de redacție.